

Järvafältet passade utmärkt som militärt övningsfält. Här finns typiska exempel på svensk natur och terräng som lämpar sig för många olika typer av militärövningar.
Foto: Mikael Nasberg.

Natur och kultur på Järvafältet

Järvafältet gör verkligen skäl för benämningen natur och kultur. Järvafältet är ett av Järfällas tre naturreservat. Men här finns också ett ovanligt väl bevarat kulturlandskap med spår från förhistorisk tid och fram till 1900-talet. Området hör till de tidigast befolkade i Järfälla och vi vet att människor bosatte sig här redan under bronsåldern (1800–500 f Kr). Anledningen var att de bästa markerna för både jordbruk och bete fanns här.

Faktum är att vi har militären att tacka för att området är så väl bevarat idag. Genom ett riksdagsbeslut 1905 kom Järvafältet att bli ett militärt övningsområde. Armén behövde stora områden för sina övningar. Järvafältet lämpade sig bra som för detta ändamål. ”Hela detta område med sina i synranden begränsade skogsbryn, sina skogsklädda höjder och odlade fält samt enstaka liggande gårdar utgör ett ganska typiskt exempel på svensk natur och terräng och kan med allt skäl anses som synnerligen väl ägnadt för tillämpningsövningar med trupper af alla vapen, äfven i stora förband” löd en beskrivning av området. Men militärens aktiviteter kom också att lägga ett ”lock” över området, som inte kunde planeras för annan användning.

På Järvafältet fanns stora områden som användes för fält- och artilleriskjutning men också för mintjänst. Här övade olika förband som hörde till Stockholms garnison. 1926 blev flyget ett eget vapenslag efter att tidigare ha hört till armén och tio år senare fat-

tades ett beslut om att förlägga Kungl Svea Flygflottilj till Barkarby.

Hektiskt under beredskapsåren

Kanske var aktiviteterna på Järvafältet som mest intensiva under andra världskriget och beredskapsåren (1939–1945). I hela Sverige inkallades hundratusentals män i omgångar med tanke på landets försvar. På Järvafältet löstes bland annat inkvarteringarna genom byggandet av förläggningsbaracker. Barackerna vid Översjön är bra exempel på dessa. Men många förläggningar var tillfälliga i form av tält. Knut Strand, skogsmästare på Järvafältet under åren 1927–1963, skriver i sin bok Hågkomster från Järvafältet att ”överallt i backarna såg man kamouflerade tält, fältgrå uniformer och rök, som steg upp mellan träden.”

Knut Strand bodde själv på Tallebo i Barkarby. På andra sidan Norrviksvägen, vid Hästa klack, låg ett luftvärnsförband som under kriget upprättade en militärexpedition i hans arbetsrum och byggde om familjens tvättstuga till matsal för manskapet. Men så var familjen Strand, liksom även gårdarnas och torpens arrendatorer, hyresgäster hos militären.

För trots de militära aktiviteterna så gick vardagen vidare på gårdar och torp. Helt problemfritt att vara lantbrukare var det dock inte. Exempelvis så låg Nysved, beläget norr om Säbysjön nära gränsen mot Sollentuna, för nära ett skjutfält och det hände ofta att de boende fick avbryta arbetet för att ta skydd under övningarna. Troligen trötande både arrendatorn och militären

på detta förhållande, vilket slutade med att byggnaderna helt sonika revs.

Brutala förändringar i landskapet

Kulturlandskapet på Järfällas del av Järvafältet är annars präglad av Säby gård och dess underlydande torp, vad man med en fackterm brukar kalla ett herrgårdslandskap. Säby hade inte så bra åker- och ängsmark, men det problemet löste man redan 1663 genom att överföra granngården Herrestas åkrar och ängar till Säby. De låg till största del på den plats där sedan Barkarby flygflottilj anlades. I samband med anläggandet av flygfältet förändrade militären landskapet rätt radikalt. Stora och små trädbevuxna kullar togs bort och marken planades ut för att inte äventyra människoliv och flygmateriel. Ett och annat förhistoriskt gravfält strök med av bara farten, ibland efter arkeologiska undersökningar, ibland före...

År 1962 fattade staten beslut om att lägga ned Järvafältet för militära ändamål, med undantag av Barkarby flygfält. Järfällas del av Järvafältet, kallat Västra Järvafältet, köptes 1970 in av Järfälla kommun och blev naturreservat 1987. Järfälla kommun äger reservatet med park- och naturavdelningen som förvaltare.

På 1960-talet fanns stora planer på att lägga olika friluftsattraktioner här, bland annat ett tempererat bad i Säbysjön. Med facit i hand är vi glada över att det inte blev så, utan kan konstatera att det är just natur- och kulturlandskapet som årligen lockar hit tiotusentals besökare.

Stockholms del av Järvafältet bebyggdes däremot redan i slutet av 1960-talet då Hjulsta, Tensta och Rinkeby uppfördes, följt av Akalla, Husby och Kista under 1970-talet. Järfällas del av Järvafältet förblir dock inte heller helt obebyggd, eftersom bostadsbyggandet på flygfältet nu är igång. De som flyttar in får lika nära till kultur- och natur som till service och kommunikationer. Så man skulle kunna säga att den mark som var attraktiv att bosätta sig på för 3 000 år sen är lika attraktiv för boende idag – även om skälen inte är desamma.